

VLOGA URADA RS ZA KEMIKALIJE PRI VAROVANJU ZDRAVJA LJUDI IN OKOLJA PRED VPLIVI NEVARNIH KEMIKALIJ

Marta CIRAJ¹, Karmen KRAJNC²

^{1,2} Ministrstvo za zdravje, Urad RS za kemikalije

IZVLEČEK

Urad RS za kemikalije (URSK) je bil ustanovljen leta 1999 in zaposluje visoko izobražene strokovnjake s področja kemije, agronomije, biologije, prava, itd.... Njegovo poslanstvo je skrb za varovanje zdravja ljudi in okolja pred vplivi nevarnih kemikalij. To poslanstvo se izraža predvsem preko pred kratkim sprejetega Nacionalnega programa za kemijsko varnost in Mednarodne strategije ravnanja s kemikalijami (SAICM). Slovenska kemijska zakonodaja sicer temelji na trenutno veljavni EU zakonodaji, kljub temu pa so bili v Sloveniji vzpostavljeni določeni dodatni mehanizmi za večjo kemijsko varnost. Pri tem sta najpomembnejša sistem sporočanje podatkov o nevarnih kemikalijah in pridobitev dovoljenj za opravljanje dejavnosti prometa, uporabe in proizvodnje z nevarnimi kemikalijami. Izvajanje nalog na določenih področjih, ki obravnavajo kemikalije s širšega oziroma drugega aspekta, kot so: strateško blago posebnega pomena za varnost in zdravje, kozmetični proizvodi, biocidni proizvodi in predhodne sestavine za prepovedane droge, je prav tako naloga URSK. Poleg aktivnega sodelovanja pri oblikovanju nove EU kemijske zakonodaje (pri tem je še posebej vredno omeniti uredbo REACH, ki je bila sprejeta konec leta 2006), je pomembna tudi udeležba URSK v različnih mednarodnih telesih in organizacijah, še posebej Organizaciji za ekonomsko sodelovanje in razvoj (OECD), Mednarodnem Forumu za kemijsko varnost (IFCS), Organizaciji za prepoved kemičnega orožja (OPCW), itd. URSK pa je tudi imenovan pristojni organ za izvajanje sistema Dobre laboratorijske prakse v Sloveniji. Kot zaokrožitev aktivnosti za povečanje kemijske varnosti so tu tudi akcije ozaveščanja javnosti, ki jih URSK še posebej intenzivno organizira v zadnjih nekaj letih. URSK si prizadeva tudi za poslovno odličnost in gradi sistem kakovosti za poslovanje v državni upravi. URSK si bo tudi v prihodnje prizadeval za povečevanje kemijske varnosti v Sloveniji, ter po svojih najboljših močeh prispeval k tovrstnemu razvoju tako na nivoju EU kot tudi v svetovnem merilu.

ABSTRACT

ROLE OF NATIONAL CHEMICALS BUREAU AT PROTECTION OF HEALTH AND THE ENVIRONMENT AGAINST DANGEROUS CHEMICALS

National Chemicals Bureau (NCB) was established in 1999 and employs highly educated experts from the area of chemistry, agronomy, biology, law, etc... Its mission is protection of human health and the environment against dangerous chemicals. The mission is expressed mainly through recently accepted National program on Chemicals Safety and Strategic Approach to International Chemicals Management (SAICM). Slovene chemicals legislation is based on current EU legislation, nevertheless certain additional mechanisms for achieving higher level of chemical safety were established. The most important are system of data reporting and licences for marketing, use and production of dangerous chemicals. Execution of certain tasks on fields, which cover chemicals from wider or other aspect, such us: strategic goods of special importance for safety and health, cosmetic

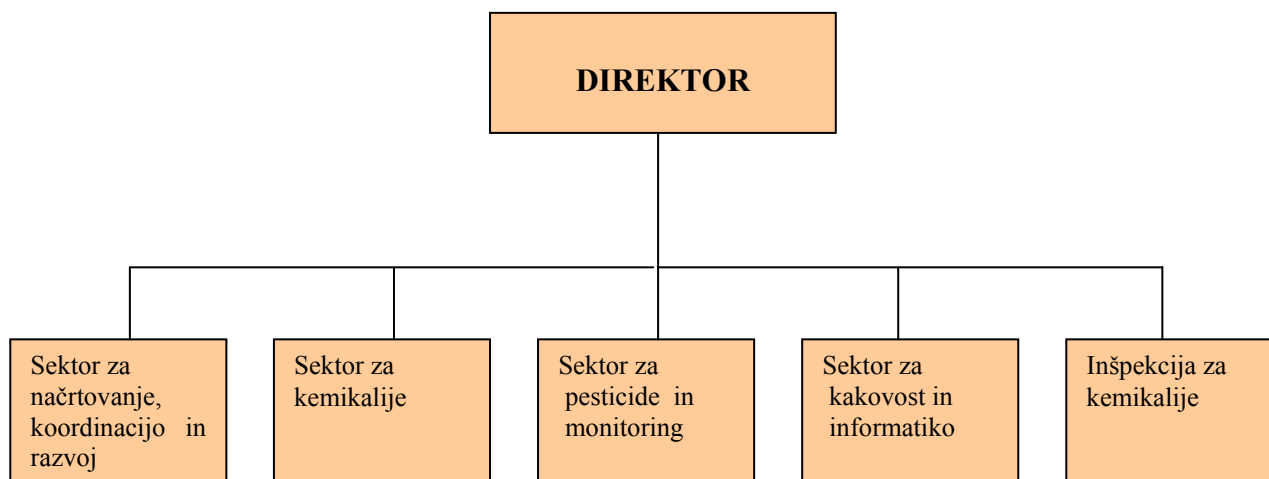
¹ dr. agr. znan., Mali trg 6, SI-1000 Ljubljana

² mag. jav. upr., univ. dipl. inž. kem. tehnol., prav tam

products, biocide products and drug precursors, are also task of NCB. Besides active co-operation at preparation of new EU chemicals legislation (here is worth mentioning regulation REACH, which was adopted at the end of year 2006), participation of NCB in different international bodies and organisations, especially Organisation for Economic Cooperation and Development (OECD), International Forum on Chemical Safety (IFCS), Organisation for the prohibition of chemicals weapons (OPCW), etc... NCB is also competent authority for implementation of Good laboratory practice in Slovenia. To round up activities for better chemicals safety, NCB is organizing awareness raising programs, with special intensity in the last few years. NCB is also striving for excellent operation and building quality system according to public administration requirements. NCB is going to, in the future, with all available means try to increase chemical safety in Slovenia, and according to its possibilities, tried to contribute to such development also on the level of EU and on global level.

1 UVOD

Potrebe po ureditvi zakonskega področja kemikalij, vključno s potrebo po njegovi uskladitvi z zakonodajo Evropske unije je vodilo Ministrstvo za zdravje, ki se je sredi 90-ih začelo ukvarjati s tem področjem, v začetku z izredno majhno skupino sodelavcev. V letu 1999 je posledično prišlo do sprejema Zakona o kemikalijah in glavne potrebne podzakonskih predpisov, na podlagi zakona pa je bil ustanovljen tudi Urad RS za kemikalije. Urad RS za kemikalije ima trenutno 29 zaposlenih, prevladujejo pa visoko izobraženi strokovnjaki s področja kemije, agronomije in biologije, ter je organiziran v obliki petih organizacijskih enot, kot je razvidno iz skice 1:

Skica 1: Organigram Urada RS za kemikalije

Poleg splošnih predpisov za delovanje državne uprave, določajo pristojnost Urada RS za kemikalije, naslednji zakoni:

- Zakon o kemikalijah,
- Zakon o kemičnem orožju,
- Zakon o kozmetičnih proizvodih,
- Zakon o predhodnih sestavinah za prepovedane droge,

Zakon o fitofarmaceutvskih sredstvih (soglasje k odločbam za dajanje fitofarmaceutvskih sredstev v promet, glavni pristojni organ je MKGP),
Zakon o ratifikaciji konvencije o obstojnih organskih onesnaževalih,
Zakon o ratifikaciji konvencije o postopku o soglasju po predhodnem obveščanju,
Zakon o ratifikaciji konvencije o prepovedi kemičnega orožja.

2 AKTIVNOSTI URADA RS ZA KEMIKALIJE ZA VAROVANJE ZDRAVJA LJUDI IN OKOLJA

Poslanstvo urada je skrb za varovanje zdravja ljudi in okolja pred vplivi nevarnih kemikalij. To poslanstvo se izraža predvsem prek pred kratkim sprejetega Nacionalnega programa za kemijsko varnost in Mednarodne strategije ravnanja s kemikalijami (SAICM). Nacionalni program za kemijsko varnost je sprejel Državni zbor leta 2006, in je krovni dokument za ravnanje s kemikalijami v obdobju 2006-2010. Določa naloge vsem resorjem, ki imajo pristojnosti na področju kemikalij, in sicer na način, da ne bo nepokritih področij v celotnem življenjskem krogu kemikalij. Določa tudi način sodelovanja med resorji in roke za uresničitev določenih ciljev. Glavni vsebinski sklopi nacionalnega programa so naslednji: celovita mednarodna kemijska zakonodaja, celovit monitoring onesnaženja s kemikalijami, integrirani inšpekcijski nadzor, priprava in ukrepanje ob velikih neizgodbah, ravnanje z odpadki s kemikalijami, ter varstvo in zdravje pri delu s kemikalijami.

Mednarodna strategija ravnanja s kemikalijami (SAICM), podpisana leta 2006 predstavlja politični okvir za doseg globalnega cilja zmanjševanje pomembnejših negativnih učinkov kemikalij na zdravje ljudi in okolje do leta 2020. Obsega tri ključne dokumente: visoko politično deklaracijo, splošno politično strategijo in svetovni akcijski načrt, na podlagi katerega trenutno že poteka identifikacija potrebnih aktivnosti tudi na nacionalni ravni. Od držav podpisnic pričakuje aktivno delovanje v smeri globalnega, kot nacionalnega izvajanja te strategije. Slovenija je tako že začela s pripravo načrta za izvajanje identificiranih nalog, ki jih bo potrebno izvesti za uskladitev s SAICM.

Urad RS za kemikalije je poleg izvajanja EU kemijske zakonodaje za ozemlje Republike Slovenije vzpostavil tudi sistem izdaje dovoljenj za opravljanje dejavnosti proizvodnje in prometa z nevarnimi kemikalijami in z njim povezanega izobraževanja za svetovalce za kemikalije, ter sistem sporočanja podatkov o nevarnih kemikalijah, ki se uporabljajo ali dajejo v promet v Republiki Sloveniji.

Urad RS za kemikalije ima v svoji bazi podatkov danes okoli 30.000 varnostnih listov za nevarne kemikalije, skupaj s podatki o letnih količinah, ter namenu uporabe le teh. Ti podatki nam služijo tudi kot pomoč pri odločanju o ukrepih za omejevanje tveganja pred vplivi nevarnih kemikalij.

Dovoljenja za opravljanje dejavnosti prometa in proizvodnje z nevarnimi kemikalijami je prejelo okoli 1500 slovenskih podjetij in samostojnih podjetnikov posameznikov, predpogoj za izdajo tega dovoljenja pa je bilo imenovanje svetovalca za kemikalije. Svetovalec za kemikalije je oseba, ustrezne izobrazbe, ki jo določi podjetje, in je zadolžena za primerno izvajanje kemijske zakonodaje. Preden svetovalec začne z opravljanjem svojih nalog, mora opraviti 15-urni tečaj iz predpisov, ki urejajo proizvodnjo in promet kemikalij ter opraviti ustni preizkus znanja pred tričlansko komisijo. Na ta način je bilo izobraženih preko 1500 svetovalcev za kemikalije.

Dobra laboratorijska praksa (DLP) predstavlja sistem kakovosti za namen izvajanja nekliničnih zdravstvenih in okoljskih študij, pristojni organ za izvajanja postopka na nacionalni ravni pa je Urad RS za kemikalije. Do sedaj imamo dva akreditirana slovenska laboratorija.

Na podlagi 51. člena Zakona o kemikalijah se redno spremljata promet in uporaba kemikalij, spremljajo se njihovi razgradni produkti in sledi v okolju in živih organizmih. Urad RS za kemikalije monitoring koordinira, izvajajo pa ga zdravstveni in drugi javni zavodi na podlagi letnega programa in načrta. Urad RS za kemikalije si prizadeva tudi za poslovno odličnost in gradi sistem kakovosti za poslovanje v državni upravi, na podlagi standarda ISO 9001.

Predstavniki Urada RS za kemikalije smo pogosto predavatelji na različnih posvetih, konferencah in seminarjih, tako doma kot tudi v tujini. Prav tako se odzivamo na povabila predstavnikom industrije, redno pa tudi odgovarjamo na vprašanja v zvezi z izvajanjem kemijske zakonodaje, ki jih na nas naslavlja. V zadnjih letih je bila pripravljena večja količina različnega propagandnega gradiva, predvsem plakatov, zgibank in zloženk.

V letu 2006 je prvič potekal teden kemijske varnosti, katerega osnovni namen je bilo ozaveščanje javnosti o varnem ravnanju s kemikalijami, in je vseboval različne aktivnosti: od predavanj, iger za otroke, propagandnega gradiva, reklam v obliki plakatov, tv-spotov, itd... Teden kemijske varnosti naj bi postal tradicionalen. Pripravlja se že tretji projekt PHARE KV3, namenjen kemijski varnosti, ki je namenjen vsem za kemikalije pristojnim državnim organom, v aktivnosti pa so pogosto vključeni tudi predstavniki industrije in nevladnih organizacij.

Medresorsko komisijo za kemijsko varnost (MKKV) je Vlada Republike Slovenije ustanovila leta 2005, in je naslednica Medresorske komisije za kemijsko varnost, ustanovljene leta 1996, sestavljajo pa jo predstavniki pristojnih vladnih resorjev, gospodarstva, družbenih dejavnosti, nevladnih organizacij in drugih interesnih skupin, ki delujejo ali imajo pristojnosti na katerem koli področju življenjskega kroga kemikalij. Naloga komisije je, da na najvišjem nivoju skrbi za usklajeno kemijsko varnost na vseh segmentih življenjskega kroga kemikalij, njegova najpomembnejša naloga pa je na področju priprave in dopolnjevanja Nacionalnega programa za kemijsko varnost.

Urad RS za kemikalije si zelo prizadeva tudi za aktivno vlogo pri sprejemanju odločitev na nivoju EU, kot tudi na mednarodni ravni. Tako smo med drugim, trenutno podpredsedujoči v "Forum Standing Committee" pri Medvladnem Forumu za kemijsko varnost IFCS, člani posameznih znanstvenih odborov ter delovnih skupin v okviru posameznih konvencij.

Aktivno delujemo tudi v okviru Organizacije za ekonomsko sodelovanje in razvoj (OECD), kot tudi Organizacije za preprečevanje kemičnega orožja (OPCW).

3 NAJPOMEMBNEJŠE AKTIVNOSTI V PRIHODNOSTI

EU uredba REACH (Registration, Evaluation and Authorization of CHemicals), sprejeta leta 2006, z pričetkom veljavnosti 1.6.2007 predstavlja nov, na nivoju EU usklajen temelj izboljšanja nadzora nad nevarnimi kemikalijami, predvsem preko novih sistemov registracije, evalvacije in avtorizacije, za področje celotne Evropske unije. Za Urad RS za kemikalije bo ustrezno izvajanje te uredbe ena od ključnih nalog v prihodnjih letih.

Pomemben napredek predstavlja tudi sistem globalnega harmoniziranega razvrščanja in označevanja (GHS), ki je bil na mednarodni ravni dogovorjen leta 2005, sedaj pa poteka priprava EU uredbe, ki bi ta sistem prenesel v EU pravni sistem, na Svetu EU pa bo najverjetneje obravnavan prav v času slovenskega predsedovanja EU.

Pomembno področje dela nam predstavlja tudi skrb za izvajanje nacionalnega programe kemijske varnosti in koordinacija izvajanja aktivnosti iz Mednarodne strategije ravnanja s kemikalijami, saj je bil URSK s strani Vlade RS imenovan za SAICM kontaktno točko.

V prihodnjem letu nas čaka zahteven projekt predsedovanja EU, ko bomo kot predsedujoči in kot nacionalni delegati vključeni v večje število delovnih skupin Sveta EU, kar bo potrebno izvesti ob vseh siceršnjih obveznostih, tako na nacionalni kot mednarodni ravni.

4 SKLEP

Po skoraj osmih letih delovanja lahko rečemo, da sta tako Urad RS za kemikalije, kot mi, njegovi zaposleni, prehodili dolgo in uspešno pot, na katero smo lahko ponosni. Seveda to pred nas postavlja dodatno odgovornost za uspešnost nadaljevanja začrtane poti. Dela in priložnosti za izboljševanje kemijske varnosti nam torej še dolgo ne bo zmanjkalo. Upamo, da bomo pri tem imeli tudi podporo javnosti, drugih javnih ustanov, kot tudi nevladnih organizacij in industrije.